

Grosz Sára Aksza

Álnévtől hírnévig. Dupin Amantine vs Katona Clementine

Bibliográfiai adatok:

Szerző: Grosz Sára Aksza

Cím: Álnévtől hírnévig. Dupin Amantine vs Katona Clementine

Kiadás adatai: Budapest: Zenetudományi Intézet, Magyar Zenetörténeti Osztály, 2022

Publikálás dátuma: 2022. december 22.

Módosítás dátuma: 2023. január 30.

DOI-azonosító: 10.23714/mzo.019

DOI-hivatkozás: <https://doi.org/10.23714/mzo.019>

Licenc: Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Verzió: 1.1

GROSZ SÁRA AKSZA

ÁLNÉVTŐL HÍRNÉVIG.
DUPIN AMANTINE VS KATONA CLEMENTINE

A BTK Zenetudományi Intézet Magyar Zenetörténeti Osztály által rendezett „Magyarország zenetörténete a 19. században” című konferencián (2022. december 19.) elhangzott előadás írásos változata.

„Legyen a történetírás színgazdag, változatos, mint maga a lüktető élet!”
(Á.-né Katona Klementin: *Történetírás és a nők*, 1896)

Távol tőle

1843–1844 között keletkezett Chopin opusszám nélküli E-dúr Moderato (*Albumlap*) című műve és az op. 55-ös *Két noktürn* (f-moll, Esz-dúr). E periódusban főleg tanárként tevékenykedett. Tanítványa volt többek között a magyar id. Ábrányi Kornél (1822–1903), aki, hogy fizetni tudja a húszfrankos órákat, divatos polkákat és keringőket írt. Tapasztalatait folyóírata, a *Zenészet*i Lapok első évfolyamában összegezte. A Neumann-féle Chopin életrajz közlése és a *Műnézetek Chopin mint zeneköltő felett* cikk célja a lengyel zeneköltőt modellként felmutatni a magyar zeneszerzők számára.¹ Negyven évvel a Chopin-órák után írta Ábrányi *Négy zenemű* című kötetét (1883, megjelent 1884). A *Fővárosi Lapok* szerint „a harmadik mű kivételével mind a magyar zene irányra támaszkodik.”² Hogy milyen más, zenei stílusra támaszkodik a *Távol tőle. Ábránd-kép (Suite de valse)s*? Felidézheti Csajkovszkij *Évszakok* ciklusát, Schumann keringőit, míg a kóda előtt egyértelmű Chopin idézet jelenik meg. A *Távol tőle* cím egyszerre utalhat ezekre az idegen, nem magyar zenei hatásokra és a mű címzettjére, „kedves nőm, Katona Clementin.”

Távoli kedves, Katona Clementine (1856–1932)

A 90 éve elhunyt publicista és író számára a francia kultúra az etalon, és „a világ legnagyobb íróője, George Sand.”³ Clementina rajongását bizonyítja, hogy 1876-ban, Sand halálának évében debütál a sajtóban: a francia ideál önéletrajtaiból ad közre részleteket.⁴ Chopin is megjelenik Clementina írásaiban, mint a „legeszményibb művész.”⁵

1 „Chopin Frigyes életrajza. Neumann után”, in *Zenészet*i Lapok, I/15 illetve I/17–21; „Műnézetek Chopin mint zeneköltő felett” in *Zenészet*i Lapok, I/20–21 (1861.02.13, 1861.02.20).

2 *Fővárosi Lapok* 1883.12.21.

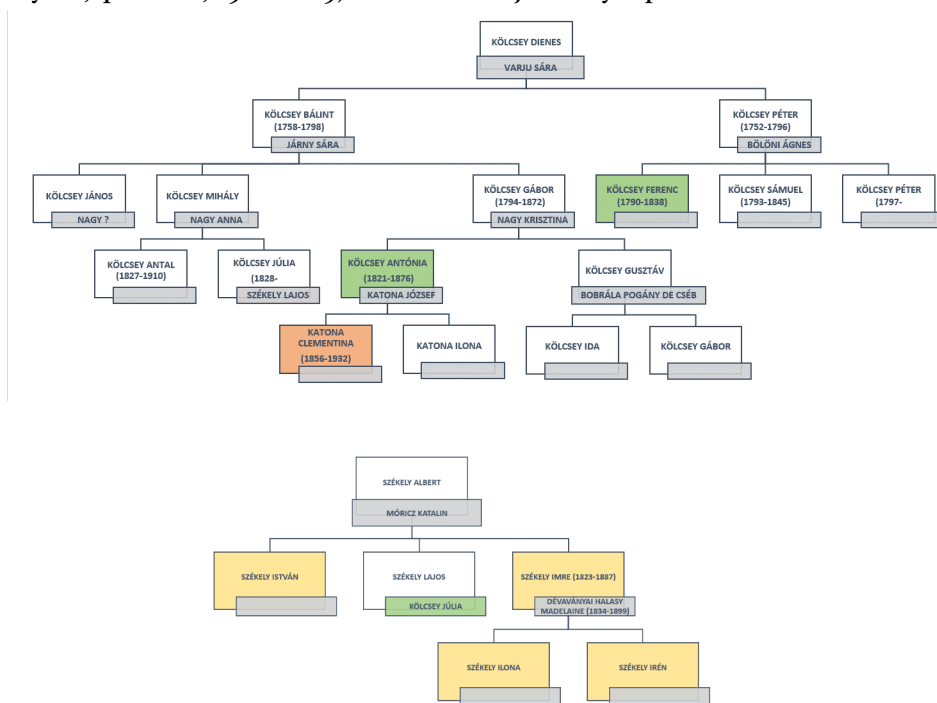
3 ÁBRÁNYINÉ-KATONA Clementin: „Nőies gyöngédség”, in *Földön és föld felett: tárczák* (Budapest, Athenaeum, 1896), 16.; Uő.: „Nő-írók”, in *Földön és föld felett: tárczák*, 40.

4 KATONA Klementin (ford., közreadó): „Chopin-ről. George Sand önéletrajtaiból”, in *Fővárosi Lapok*, 13/286–292 (1876.12.14–1876.12.17, 1876.12.19–1876.12.21.)

5 Lásd ÁBRÁNYINÉ-KATONA Clementin: „Egy magyar művész életéből”, in *Elbeszélések* (Budapest, Athenaeum, 1902), 61–83, ide: 81. Lásd még: Katona Clementine: „Chopin mint tanár”, in *Fővárosi Lapok*, 15/146 (1878.06.27); ÁBRÁNYINÉ-KATONA Clementin: „Disszonancia”, in *Földön és föld felett: tárczák*, 207–214.

Katona Clementina a Kölcsey-család leszármazottja. Édesanyja, a szintén író Kőlcsey Antónia a *Himnusz* szerzőjének Gábor nevű unokatestvérének a lánya. Másrészt, Kőlcsey Antónia Júlia nevű másod-unokatestvérének a férje Székely Lajos nyelvész, Székely István csellista és Székely Imre komponista testvére (aki egyben a fiatal Katona lány első zenetanára is). A családi kötelékről és rokoni kapcsolatról maga Katona Clementina is ír.⁶

Katona Clementina második zenetanárát, egyben férjét az *Egy magyar művész életéből* című elbeszélésben, Ida és Aurél történetében leplezi le. Ábrányiné nem összekeverendő sem Ábrányi menyével, sem első feleségével, Medve Jozefával. Id. Ábrányi Kornél második házasságából nem születtek gyermekei. *Huszonhárom év* címmel maga Ábrányi mond köszönetet az ő önfeláldozóan gondoskodó feleségének. Szintén e sajtócikk (*Ország-Világ* 23. évfolyam, 42. szám, 1902.10.19) közölte kettejük fényképét is.

A múzsa szerepe és helye a feminizmusban

Vajon csak a múzsa titulusra korlátozódna a nő szerepe? És az is mulékony lenne, hisz az ihletettség pillanatában a feleséget felváltja egy másik múzsa? Továbbá, részesülhet-e oktatásban és tudományban, nyerhet-e egyenjogúságot a női nem?

Ábrányiné mint szüfrasset a szimbolikus Vera, azaz igazság név alatt közölte nézeteit. Szinte minden írása, de főleg első esszékötete, a *Földön és föld felett* e körül forog, a *Pesti Naplót* idézve „egészséges fölfogással.”⁷ Meggyőződése, hogy a nők műveltsége életbevágó és döntő erejű, hisz ők nevelik a jövő nemzedékét. Ugyanakkor, az iparosodás és kapitaliz-

6 Székely Imréről lásd itt: ÁBRÁNYINÉ KATONA Clementin: „Két magyar zeneszerzőről”, in *Négy lírikus és egyebek: essay-k, tárcák* (Budapest, Athenaeum, 1909), 61–74.; a Kölcsey-családról itt: Uő: „Kőlcsey Ferenc emlékezete”, in *Földön és föld felett: tárcák; „Emlékezés”, „A régi jó időkől”* in *Négy lírikus és egyebek: essay-k, tárcák; „A régi urak”, in *Sok mindenről* (Budapest, Országos Irodalmi Részvénytársaság, 1898).*

7 *Pesti Napló*, 48/13 (1897.01.13.)

mus is rákényszeríti a nőt a munkára. Vezérelve: a nő elsősorban maradjon nő s csak azután bármi egyéb. Feltehetően id. Ábrányi Kornél felesége hatására ajánlotta a *Magyar zene a 19. században* kötetét Wlassics Gyula kultuszminiszternek, aki kiállt a nők jogai mellett.

A magyar Erzsébet királynő pesti látogatása alkalmából készült emlékalbum Ábrányiné első zenekritikája férjéről: „a *Magyarország határánál* komoly, ünnepélyes és emelkedett hangulatu magyar andalgóval kezdődik. Majd föllép egy előbb mérsékelt mozamu indulómotívum, mely a haza határánál mind jobban tömörülő néparadatot ecsetelve, mind erősebben fölfokozódik s végre míg végül diadalmas indulóban tör ki, jelképezvén a magyar nemzet lelkesedését és erejét.”⁸ További tárcákból fény derül még például Ábrányi kompozíciós módszerére: először az íróasztalnál, aztán a zongoránál.⁹

Zeneirői intertextualitás

Petőfi és Ábrányi nemzeti öntudatukban és művészetükben is „rokonlelkek”. Sőt, Ábrányi utolsó műveit is Petőfi verseire tervezte, ám azok már nem láttak napvilágot.¹⁰ Míg Ábrányi, a zeneszerző Petőfivel rokonítható, addig Ábrányi a zeneirő Arany Jánossal. Mindketten a Margitszigeten írták meg utolsó műveiket: az *Őszikék* kötetet vagy a *Magyar zene a 19-ik században* monumentális kötetet.¹¹ Ábrányi írásainak listáját születésének centenáriuma alkalmából felesége az *Ország-Világ* hasábjain tette közzé.¹² Érdekes kronologikusan összevetni Ábrányiné köteteit férje műveivel.

Kiadás éve	id. Ábrányi Kornél (1822–1903)	Katona Clementine (1856–1932)
1896		<i>Földön és föld felett: tárcák</i>
1897	<i>Életemből és emlékeimből</i>	
1898		<i>Sok mindenről</i>
1900	<i>A magyar zene a 19-ik században</i>	
1902		<i>Elbeszélések</i>
1909		<i>Két pálya. Regény a serdüülő ifjúság számára</i>
		<i>Négy lírikus és egyebek: essay-k, tárcák</i>

A gondolatok átfedése és az intertextualitás két epikai alkotásban a legszembevetőbb. Az *Egy magyar művész életéből* bővített változata a *Két pálya* című regény. Mindkét írásban ráismerhetünk az Ábrányi-házaspár alakjára, és a leánynevelés kötelező eszközére, a zongoraleckére. A fejezetekben számos gondolat elevenedik meg id. Ábrányi Kornéltól, a zene-történésztől.

Összegzés és perspektívák

Ábrányiné saját önéletírását ugyan álnevek mögött, de még férje életében közölte, 1902-ben. Míg előtte elvétve találunk csak tárcáiban utalást vagy kritikát férje munkásságáról,

8 ÁBRÁNYINÉ-KATONA Clementin: „Erzsébet-émlék”, in *Földön és föld felett: tárcák*, 109–110.

9 ÁBRÁNYINÉ KATONA Clementin: „Zeneszerzői sajtóságok”, in *Sok mindenről* (Budapest, Országos Irodalmi Részvénytársaság, 1898), 204–212.

10 ÁBRÁNYINÉ KATONA Clementin: „Petőfi”, in *Négy lírikus és egyebek: essay-k, tárcák*, 3–20.

11 ÁBRÁNYINÉ KATONA Clementin: „A Margitsziget történetéből”, in *Négy lírikus és egyebek: essay-k, tárcák*, III.

12 ÁBRÁNYINÉ KATONA Clementin: „Id. Ábrányi Kornél”, *Ország-Világ*, 44/18 (1923.04.29.)

annál több a posztumusz megemlékezés. Ez által egyszerre illeszkedik be és tágítja ki a Schumann Dávid-szövetségével, Chopin-George Sand kettősével illetve Liszt és Daniel Stern (*alias* Marie d'Agoult) nevével fémjelzett romantikus zeneírói hagyományt.

Könyvészet

1. ÁBRÁNYI Kornél: *A magyar zene a 19-ik században* (Budapest, Pannonia, 1900).
2. ÁBRÁNYI Kornél: *Életemből és emlékeimből: a történelem, irodalom és művészet köréből* (Budapest, Franklin, 1897).
3. ÁBRÁNYINÉ-KATONA Clementin: *Elbeszélések* (Budapest, Athenaeum, 1902).
4. ÁBRÁNYINÉ-KATONA Clementin: *Földön és föld felett: tárcák* (Budapest, Athenaeum, 1896).
5. ÁBRÁNYINÉ-KATONA Clementin: *Két pálya: Regény a serdülő ifjúság számára* (Budapest, Országos Irodalmi Társaság, 1902).
6. ÁBRÁNYINÉ KATONA Clementin: *Négy lírikus és egyebek: essay-k, tárcák* (Budapest, Athenaeum, 1909).
7. ÁBRÁNYINÉ KATONA Clementin: *Sok mindenről* (Budapest, Országos Irodalmi Résztársaság, 1898).
8. ÁCS Marianna, CZEFERNER Dóra, PUSZTAFALVI Henriette és TAKÁCS Zsuzsanna Mária (szerk.): *„Asszonyoknak igen sokat kell tudni...”. Új kutatások a nőnevelés történetéről* (Pécs, Kronosz Kiadó, 2019).
9. KÉRI Katalin: *Leánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon (nemzetközi kitekintéssel és nőtörténeti alapozással)* (Pécs, Kronosz Kiadó, 2018).
10. WALKER, Alan: *Fryderyk Chopin* (Budapest, Rózsavölgyi és Társa, 2020).
11. WALKER, Alan (szerk.): *The Chopin Companion. Profiles of the Man and the Musician* (New York, W. W. Norton & Company, 1973).

 ABSTRACT

GROSZ SÁRA AKSZA

Álnévtől hírnévig. Dupin Amantine vs Katona Clementine

Cherchez la femme! Hol másutt tennénk ezt, mint a „világ legragyogóbb irodalmában”, „a fényes francia nevek közt”? E keresés a 19. század kulturális központjától (Párizs) egy fiatal fővárosig (Budapest) vezet, a múza–mester–tanítvány hármását tárva elénk. Míg George Sand, „a világ legnagyobb írónője” (1804–1876) és a „legeszményibb művész”, Fryderyk Chopin (1810–1849) története legendás, addig Ida és Aurél megismerkedése mindmáig inkognitóban maradt. Pedig id. Ábrányi Kornélt tanárrá avatták a lengyel zene-költőnél 1843–1844 között vett zongoraleckék. Születésének bicentenáriumát ezúttal második felesége tollával ünnepeljük. Ábrányiné alias Vera sajtóban megjelent és / vagy kötetbe válogatott cikkei – *Földön és föld felett* (1896), *Sok mindenről* (1898), *Négy lírikus és egyebek* (1909) –, szépirodalmi művei – *Két pálya* (1902), *Elbeszélések* (1902) – egyben zenei értekezések, kritikák színterei. A női egyenjogúság kivívásával párhuzamosan a valódi név immár hírnév: legyen ő a francia ideál, Dupin Amantine, vagy a 90 éve elhunyt Katona Clementine (1856–1932).

* * *

From Pen Name to Fame: Amantine Dupin vs Clementine Katona

Cherchez la femme! Where else, if not in “the world’s most splendid literature” and “among the bright French names”? At least, according to Clementine Katona alias Ida (1856–1932), for whom George Sand (b. Amantine Dupin 1804–1876) was “the world’s greatest writer,” while Fryderyk Chopin (1810–1849) “the most ideal artist.” This legendary relationship leads us from the nineteenth-century cultural centre of Paris to the newly established capital of Budapest via the muse–master–disciple triad. Kornél Ábrányi Sr. (1822–1903) took piano lessons from the Polish master between 1843 and 1844 and later met his new wife as a piano teacher himself. This paper celebrates the bicentenary of Ábrányi’s birth through the pen of his second wife, who formulated their love story using the pseudonyms Ida and Aurél. The articles of the second Mrs. Ábrányi published in the press and/or collected volumes (*Földön és föld felett* [On the Earth and Above], 1896; *Sok mindenről* [About Many Things], 1898; *Négy lírikus és egyebek* [Four Lyricists and Other Topics], 1909) as well as her literary works (*Két pálya* [Two Paths], 1902 and *Elbeszélések* [Short Stories], 1902) feature perfect sets for essays on music and musical criticism. In parallel with the victory of Women’s suffrage, the real name acquired fame both in the case of the French ideal Amantine Dupin and her Hungarian fan Clementine Katona, who passed away 90 years ago.